

AKDENİZ KIYISINDA BİR TOPLUM MÜZESİ: AVRUPA VE AKDENİZ MEDENİYETLERİ MÜZESİ (MUCEM)

Elvan KORKMAZ¹

Cite this article as:

Korkmaz, Elvan . (2025). Akdeniz Kıyısında Bir Toplum Müzesi: Avrupa Ve Akdeniz Medeniyetleri Müzesi (MUCEM). International University Museums Association Platform Journal of Cultural Heritage UNIMUSEUM, 8 (1) İstanbul, Türkiye, 1-17.

ABSTRACT

A Community Museum on the Mediterranean Coast: The Museum of European and Mediterranean Civilisations (MUCEM)

This study explores the Museum of European and Mediterranean Civilisations (MUCEM) as a model of a contemporary community museum within the Mediterranean context. Adopting a qualitative, literature-based review and comparative analysis methodology, the paper evaluates MUCEM's foundation process, mission, architectural narrative, curatorial strategies, and participatory practices. The study draws on theoretical frameworks of social museology, cultural representation, and collective memory to examine how MUCEM reflects and challenges traditional Eurocentric museum narratives. Furthermore, the article briefly compares MUCEM with Italy's Museo Delle Civiltà and Türkiye's AKMED, highlighting differences in approach to Mediterranean identity and public engagement. The findings suggest that MUCEM functions not only as a cultural institution but also as a critical and dialogic public space. The study also underlines the relevance of MUCEM's participatory and inclusive strategies for rethinking museum practices in Türkiye and beyond.

Keywords: MUCEM, Community Museum, Mediterranean Identity, Cultural Representation, Comparative Museology, Participatory Practices

1- İstanbul Üniversitesi Müze Yönetimi Tezsiz Yüksek Lisans Öğrencisi..

Submitted : 14/02/2025

Accepted : 05/05/2025

Published online : 12/6/2025

Correspondence : Elvan Korkmaz

E-ISSN : 2651-3714

ORCID : 0009-0008-8737-975X

Giriş

İnsanoğlu sürekli gelişim ve değişimden etkilenmektedir. Bu sebeple, yeni arayışlar içinde ve geçmişle geleceği buluşturma girişimindedirler. Bu çabaların gösterildiği mekânlardan biri de müzelerdir. (Erbay, 2009, s.11)

Müze sözcüğü Grekçe “mouseion” kelimesinden türetilmiş olup, tarihsel süreçte Eski Mısır ve Mezopotamya’da değerli eşyaların tapınaklarda toplanması, savaşta galip gelen hükümdarların ele geçirdikleri ganimetleri gücün sembolü olarak halk önünde teşhir etmesiyle ortaya çıkmıştır. Koleksiyon yapma fikri ise ilk kez Romalılar tarafından sistematikleştirilmiştir. Bugünkü anlamda müzenin ortaya çıkışı, 15. yüzyıla kadar uzanır. Rönesans dönemi düşünürlerinin Orta çağ öncesi bilgiye ulaşma çabası sonucunda, tarihe tanıklık eden eserlerin değerli olarak kabul edilmeleri, bunların sistematik biçimde biriktirilmesine olanak sağlamıştır (Altunbaş; Özdemir, 2012, s. 3-4).

Geleneksel müze anlayışı, uzun yıllar boyunca koleksiyonların korunması, sınıflandırılması ve sergilenmesi ekseninde şekillenmiştir. Bu yaklaşım, çoğu zaman toplumdan ve toplumsal gerçekliklerden izole bir şekilde işleyen, otoriter bilgi üretim süreçlerini temel almaktadır. Günümüzde müzeler, yalnızca geçmişin maddi kültürünü sergileyen yapılar olmaktan çıkıp, toplumsal katılımı önceleyen, kültürel temsili yeniden inşa eden ve çok sesli anlatılara alan açan kamusal platformlara dönüşmektedir. Bu dönüşüm sürecinde, “toplum müzesi” kavramı, geleneksel koleksiyon-merkezli müzeciliğe alternatif bir model olarak öne çıkmaktadır. Toplum müzeleri, yerel kimlikleri, kültürel çeşitliliği ve toplumsal hafızayı temsil eden, ziyaretçileri pasif izleyici değil aktif katılımcı olarak konumlandıran müze pratiklerini içermektedir. Çağdaş müzecilikte de önemli bir yer edinmektedir. Bu bağlamda, Fransa’nın Marsilya kentinde yer alan Avrupa ve Akdeniz Medeniyetleri Müzesi (MUCEM), Akdeniz havzasının çok kültürlü yapısını çağdaş müzecilik anlayışıyla buluşturan özgün bir örnek olarak dikkat çekmektedir.

MUCEM, yalnızca mimari yapısı ve koleksiyonlarıyla değil, aynı zamanda kapsayıcı sergileme politikaları, eleştirel söylem üretimi ve kültürler arası diyalog kurma çabasıyla ön plana çıkmaktadır. Toplumsal müzecilik, kültürel temsil ve kolektif hafıza kuramları bağlamında yeniden

okunması gereken bu yapı, aynı zamanda Avrupa’daki müzecilik politikalarının dönüşümünü anlamak açısından da önemli bir vaka çalışması sunmaktadır.

Bu makalenin temel amacı, MUCEM’in kurumsal yapısını ve kültürel stratejilerini, toplum müzesi modeli üzerinden analiz etmektir. Ayrıca İtalya’daki Museo Delle Civiltà ve Türkiye’deki AKMED örnekleriyle yapılan karşılaştırmalı değerlendirme, Akdeniz kimliğinin müzelerde nasıl temsil edildiğine dair farklı yaklaşımları görünür kılmayı hedeflemektedir. Böylelikle, toplum müzesi anlayışının yalnızca sergileme biçiminde değil, aynı zamanda politik ve sosyal bağlamlarda nasıl işlevselleştiği ortaya konulacaktır.

Bu çalışma, nitel bir derleme makalesi olup, betimleyici ve karşılaştırmalı analiz yöntemlerine dayanmaktadır. Çalışmanın temel veri kaynağını, ikincil kaynaklardan elde edilen literatür oluşturmaktadır. MUCEM’in resmi yayınları, mimari yarışma belgeleri, küratöryel söyleşiler, sergi katalogları ve akademik makaleler başlıca referansları teşkil etmektedir.

Çalışmada, MUCEM’in çağdaş müzecilik bağlamında nasıl konumlandığı, toplumsal müzecilik, kültürel temsil ve kolektif hafıza kuramları ekseninde yorumlanmıştır. Bu kuramsal çerçeve, Eileen Hooper-Greenhill, Tony Bennett, Pierre Nora ve Henri de Varine gibi müzecilik teorisyenlerinin görüşlerine dayandırılmıştır. Ayrıca, MUCEM’in müzecilik vizyonu, Museo Delle Civiltà (İtalya) ve AKMED (Türkiye) örnekleriyle karşılaştırmalı olarak ele alınmış; bu kurumların tarihsel gelişimi, koleksiyon politikaları ve kültürel temsiliyet biçimleri bağlamında farklılıkları ve benzerlikleri irdelenmiştir. Böylece hem Avrupa merkezli müzecilik anlayışının yeniden yapılanma süreçleri hem de Akdeniz’e özgü kültürel stratejilerin müze sahnesinde nasıl şekillendiği analiz edilmiştir.

Kurumsal Çerçeve: Toplum Müzesi ve Kültürel Temsil

Toplum müzeleri, yerel halkların bilgi, deneyim ve hafıza üretimine aktif olarak katıldığı; çoğulcu, kapsayıcı ve eleştirel temsillere olanak tanıyan yapılardır (Crooke, 2007, s. 21).

Toplum müzeleri, alternatif bir müzecilik modelini temsil eder. Bu yaklaşım, müzeleri yalnızca

geçmişin izlerini sergileyen değil, aynı zamanda toplumsal hafıza, kültürel kimlik ve katılımcı söylemin üretildiği kamusal alanlar olarak yeniden tanımlar. Bu bağlamda toplum müzeleri, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, özellikle Latin Amerika ve Afrika'daki yeni müzecilik hareketlerinin etkisiyle teorik ve pratik düzlemde şekillenmiştir (Varine, 2006).

1980 yıllarının sonlarına doğru, müzelerin sosyo-politik işlevlerini yeniden tanımlamaya çalışması nedeniyle çok sesli bir müzecilik anlayışı ortaya çıkmıştır. Bu müzecilik anlayışının ilk örneği, kabul edilen Kanada Quebec şehrinde faaliyet gösteren “Musées de la Civilisation” müzesidir. 1988 yılında açılan bu müze, çağdaş müzecilik anlayışıyla evrensel insanlık temalı ve yerli halklara yönelik sergiler düzenlemektedir. Message (2006) göre; “Çağdaş müzeler artık göstergeleri değil, aynı zamanda gösterenleri temsil eden yapılar haline gelmiştir.”

Toplum müzelerinde küratöryel kararlar, sergi kurguları ve temsiliyet biçimleri çoğunlukla katılımcı süreçlerle belirlenir (Sandell, 2002, s. 100). Toplum müzesi kavramının kurumsal temelleri, kültürel temsil ve hafıza kuramlarıyla kesişir. Kavramı anlamak adına önemli kuramcıların görüşlerine bakmak gerekir.

Eilean Hooper Greenhill, müzelerin yalnızca eser sergileyen değil, aynı zamanda kültürel anlam üreten kurumlar olduğunu vurgular. Ona göre müzeler, toplumsal katılımı teşvik eden, halkın aktif bir bileşeni hâline gelmesi gereken etkileşimli alanlardır.

Tony Bennett ise müzeyi, kültürel gücün yeniden üretildiği bir düzenleme mekânı olarak ele alırken; Pierre Nora, müzeleri “hafıza mekânları” (lieux de mémoire) olarak tanımlar ve toplumsal hafızanın mekânsal olarak somutlaştırıldığı yapılar olduklarını ileri sürer.

Toplum müzeciliği, “kamusal müzecilik” ya da “katılımcı müzecilik” kavramlarıyla da kesişmektedir. Bu kesişim noktaları, müzenin kamusal alandaki rolünü, toplumsal dönüşüm potansiyelini yeniden düşünmeyi gerektirir.

Toplum müzesi modeli, postkolonyal, feminist ve eleştirel kuramlar ile güçlü bir epistemolojik bağ içerisindedir. Bu kuramlar, uzun süre boyunca Avrupa-merkezli, eril ve sömürgeci anlatılarla şekillenen müze pratiklerini eleştirir ve çoğul-

cu temsiliyet biçimlerinin gelişmesini savunur. (Karp, Kratz ve Szwaja, 2006, s. 15). Bu anlamda toplum müzesi, geçmişi aktaran bir yapıdan ziyade, toplumsal adaletin ve kültürel eşitliğin savunulduğu bir alan olarak da konumlanır.

Bu çalışmayı temel alan dört ana kavram aşağıda özetlenmektedir.

- **Katılım:** Ziyaretçilerin yalnızca pasif gözlemciler olarak değil, aktif içerik üreticileri olarak müze süreçlerine dahil edilmesini ifade eder. Bu katılım, sergi tasarımlarından dijital etkileşime kadar uzanan geniş bir yelpazeyi kapsar.
- **Temsil:** Müzelerin sundukları içerik aracılığıyla hangi grupları, kimlikleri ve anlatıları görünür kıldığı sorusuna odaklanır. Temsil, yalnızca sunulan içeriği değil, bu içeriğin nasıl ve kim tarafından üretildiğini de içine alır.
- **Hafıza:** Müzelerin kolektif toplumsal belleği nasıl şekillendirdiği, geçmişi nasıl seçici biçimde hatırlattığı ve unutulmuş olanları nasıl görünür kıldığına dair kurumsal bir çerçeve sunar.
- **Kamusal Alan:** Müzelerin sergi mekânı değil, aynı zamanda toplumla etkileşime geçtiği, değerlerini tartıştığı ve yeniden şekillendirdiği bir iletişim alanı olarak işlev gördüğünü ifade eder.

Bu kurumsal çerçeve değerlendirildiğinde, MUCEM örneği, yalnızca bir koleksiyon mekânı değil, aynı zamanda kültürel temsiliyetin, hafıza politikalarının ve toplumsal etkileşiminin “toplum müzesi” anlayışının Avrupa'daki kamusal kültür üretiminde nasıl yeniden yapılandığını görmemize olanak tanımaktadır. Çalışmanın sonraki bölümlerinde, bu kurumsal çerçeve, MUCEM'in yapısal ve sergisel uygulamaları üzerinden tartışmaya açılacaktır.

MUCEM 'in Fiziki Konumu ve Akdeniz'in Tarihsel Anlamı: Marsilya, Liman, Sınır, Geçiş

Avrupa ve Akdeniz Medeniyetleri Müzesi (MUCEM), Marsilya'nın liman kentinin kıyısında, Akdeniz'e açılan bir kapı olarak konumlanmaktadır. Bu coğrafi yerleşim, müzenin sunduğu toplumsal deneyimin ve tarihsel anlatının merkezinde yer alır. Marsilya, 2600 yıllık tarihiyle Avrupa'nın en eski ve günümüzde Fransa'nın ikinci büyük şehridir. MÖ 6. yüzyılda 12 İyon şehriden biri

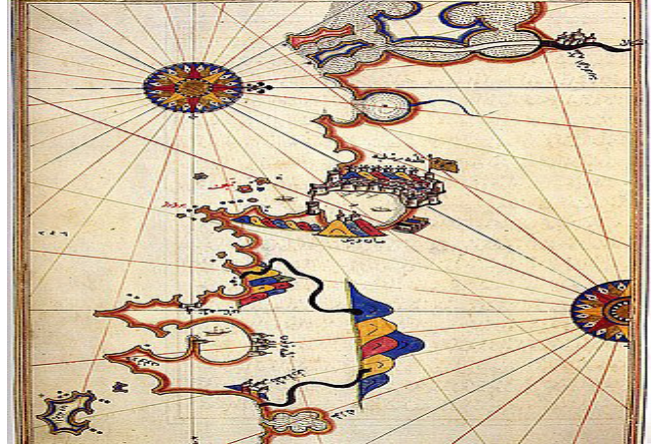

Figür 1: MUSEUM havadan görüntü (Kaynak: <https://www.facebook.com/leMUSEUM/photos>, 2025).

olan Phokaialı (bugünkü adıyla Foça) denizcilerin kurduğu şehir, zamanla Vieux Port (Eski Liman) etrafında genişleyerek bugünkü halini almıştır. Kent yakınlarındaki Cosquer Mağarası'nda bulunan duvar yazıları, Marsilya'da son 28 bin yıl boyunca insan yerleşimi olduğunu belgelemektedir. Hem Fransa'nın önemli bir limanı hem de Akdeniz'in denizle kara arasındaki köprüsü olan Marsilya, kültürler ve toplumlar arasındaki etkileşimin her zaman merkezi olmuştur. Bu bağlamda MUSEUM'un yerleşimi sadece fiziksel bir konum değil; aynı zamanda sembolik bir anlam taşır. Müze, Akdeniz'i çevreleyen halkların tarihsel ve kültürel etkileşimlerini bir araya getirerek, bu etkileşimlerin geçmişten günümüze nasıl bir kimlik oluşturduğunu ve değişen toplumların izlerini nasıl takip ettiğini gösteren bir arayüz oluşturur.

Akdeniz'in tarihindeki en önemli unsurlardan biri, ticaret yollarıdır. Hem karasal hem de deniz yolu üzerinden işleyen bu ağlar, Akdeniz'i geleneksel ticaretin merkezlerinden biri hâline getirmiştir. Bu ticaret yalnızca mal alışverişini değil, aynı zamanda kültürel etkileşimi de mümkün kılmıştır. Marsilya, tarih boyunca göç hareketlerinin yoğun olarak yaşandığı bir şehir olmuştur. Antik çağlardan günümüze kadar, yalnızca insanların değil; onların kültürel değerleri, gelenekleri ve inanç sistemleriyle birlikte hareket ettiği bir geçiş noktası niteliği taşımaktadır. Akdeniz'deki çokkültürlü yapı, bu göçlerin ve etkileşimlerin izleriyle şekillenmiş; zamanla bölgesel kimliğin ayrılmaz bir parçası hâline

gelmiştir. Bu bağlamda Akdeniz kimliği, tekil, sabit ya da homojen bir yapıdan ziyade; farklı halkların, geleneklerin ve tarihsel deneyimlerin iç içe geçtiği melez bir kimlik formu olarak tanımlanabilir (Braudel, 2021). Bölgenin bu çok katmanlı kültürel yapısı, MUSEUM'un Marsilya'da kurulmasının gerekçelerinden biri olarak öne çıkmaktadır.

Figür 2: Marsilya Piri Reis Haritası.

Figür 3: Marsilya Şehri. (Kaynak: (Fig.2-3) <https://tr.wikipedia.org/wiki/Marsilya>, 2025).

MUCEM'in Tarihçesi ve Kuruluşu

Toplum müzeleri ve eko-müzeler, tarihsel olarak katılımcı müzecilik pratikleriyle güçlü bir ilişki kurmuştur. Modern müzeciliğin öncülerinden ve Ulusal Halk Sanatları ve Gelenekleri Müzesi'nin (Musée National des Arts et Traditions Populaires, MNATP) kurucularından Georges Henri Riviere, aynı zamanda 1960'ların sonlarında kavramını yarattığı eko müzeciliğin teorisyenlerinden biridir. Bu anlayış, yerel halkın sürece katılımını teşvik eden, açık, yerinden yönetilen ve toplum temelli bir müzecilik modeli sunar (Ferloni; Sitzia, 2022, s.137). Avrupa ve Akdeniz Medeniyetleri Müzesi (MUCEM) "MNATP" aracılığıyla katılımcı müzecilik geleneğinin doğrudan bir mirasçısıdır. 2005 yılında, Paris'teki MNATP'nin düşük ziyaretçi sayısı nedeniyle kapatılmasının ardından, müzenin eski yöneticisi Michel Colardelle, bu yaklaşımı farklı bir zeminde sürdürmek üzere yeni bir müze projesi geliştirmiştir. Colardelle, etnografya müzelerine olan ilginin postkolonyal dönemde azaldığını; bunun da ziyaretçi düşüşünün temel nedeni olduğunu belirtmiştir. Marsilya'da açılması planlanan müze, Fransız Kültür Bakanlığına sunulan teklifin 2000 yılında onaylanmasıyla birlikte kurulma süreci başlamıştır. MUCEM, ne kadar etnografik müzelerinin ardılı olarak doğmuş olsa da taşıdığı toplum müzesi vizyonu MNATP'dan niteliksel olarak farklıdır. MUCEM, obje odaklı bir sunum yerine, insan merkezli, çoğulcu ve katılımcı bir yaklaşımla şekillenmiştir. Marsilya'nın kültür başkenti

seçildiği 7 Haziran 2013 yılında kapılarını açmıştır. Paris dışında yer alan Fransa'nın ilk ulusal müzesi unvanını taşımaktadır. Kuruluşundan bu yana, yalnızca uzman izleyicilere değil; müze kültürüne uzak kalan topluluklara da hitap eden programlar ve sergilerle katılımcı müzecilik anlayışını geliştirmeyi sürdürmüştür. Bu yönüyle, Fransa'nın 1980'lerde geliştirdiği "Musées de la Civilisation" modelinin çağdaş bir devamı olarak değerlendirilir. Açılışından yalnızca bir yıl sonra, MUCEM, dünyada en çok ziyaret edilen 50 müze arasında yerini almıştır. MUCEM, açıldığında broşürlerinde yer alan yazı kuruluş amacını yansıtan bir yazıdır.

"Hiçbir müze daha önce sadece Akdeniz kültürüne adanmamıştı. Açık denize bakan MUCEM'in konusu, Akdeniz'i tanımlayarak iki kıtasını birleştiriyor. MUCEM bir müzeden fazlasıdır. Kültür merkezidir... Yeni bir kamusal alan şekillendirmek suretiyle Akdeniz'i bir açıklık ve paylaşım yeri olarak görmenin yeni yoludur" (Musees-Mediterranee, 2025).

Müzenin tarihsel arka planı yalnızca koleksiyonun geçmişine değil, aynı zamanda Marsilya'nın kent kimliğine de bağlıdır. Çok kültürlü yapısıyla bilinen Marsilya, tarih boyunca göç, ticaret ve etkileşim yollarının kesişiminde yer almaktadır. MUCEM'in bu kentte kurulması, müzenin "liman" metaforunu gerçek anlamda yansıtmaya olanak sağlamaktadır. Farklı uygarlıkların gelip geçtiği, kimliklerin karıştığı ve yeniden şekillendiği bir alan olma özelliğine sahiptir.

Figür 4: MUCEM Limandan Görünümü (Kaynak: <https://x.com/MUCEM> , 2025).

MUCEM'in Mimari Yapısı

2002 yılında Kültür Bakanlığı'nın açtığı ve tanınmış mimarların da katıldığı yarışmayı; Fransız mimar "Rudy Ricciotti", modern mimari yaklaşımlarla Akdeniz ülkelerinin kültürel motiflerini bütünleştiren tasarım önerisi ile kazanmıştır. Yedi yıl süren hazırlık sürecinin ardından, müzenin inşa edilmesine 2009 yılında karar verilmiş ve yapı 2012 yılında tamamlanmıştır. MUCEM, üç ana mimari birimden oluşmaktadır.

Bunlar; eski limanın girişinde, J4 binası (Rudy Ricciotti ve Ronald Carta'nın tasarımı), tamamen restore edilmiş Saint-Jean Kalesi (restorasyonu Roland Carta) ve Belle de Mai bölgesindeki CCR Koruma ve Kaynaklar Merkezi'dir. J4 ve Saint-Jean Kalesi bir yaya köprüsü ile birbirine bağlıdır. 17. yüzyıldan günümüze gelen St. Jean kalesi, geçmişten günümüze moderniteye geçişi temsil etmektedir. Ricciotti, MUCEM'in cephe tasarımında, Akdeniz kültürünün izlerini Avrupa'nın ileri beton teknolojisi ile buluşturmuştur. Müze, filigran desenli geçirgen kabuğu ve masif hacmiyle oldukça dikkat çekmektedir. Yapının en göz alıcı noktalarından biri olan, dantel gibi örülen cephe ise altında adeta saklanmış sergi alanlarının bulunduğu cam külteye, bir tül gibi gölge düşürerek gün ışığını dengelemektedir. Bu mimari tercih, müzenin yalnız kültürel bir kurum değil, aynı zamanda ikonik bir mimari yapı haline getirmiştir.

Figür 5: J4 ve Saint-Jean Kalesinin bağlantı görüntüsü (Kaynak: <https://www.MUCEM.org/en/the-MUCEM>, 2025).

J4 Binası

3690 m² sergi alanı dahil toplam 16.500 m² alana sahiptir. Rudy Ricciotti (Roland Carta ile) tarafından tasarlanan bina Marsilya'nın yeni yüzünün sembolü halini almıştır. Her iki tarafında 72 metrelik mükemmel bir kare oluşturan bu beton küp, betondan yapılmış dantel bir perdeyle kaplanmış ve MUCEM'i uluslararası alanda tanınan bir 'dünya nesnesi' seviyesine yükseltmeye yardımcı olan

güçlü bir görsel kimlik kazandırmaktadır. Liman havzalarıyla çevrili, denize bakan J4, camlı sergi alanlarından, çatı terasından ve binayı çevreleyen dış rampalardan görülebilen Fort Saint Jean ve Akdeniz'i içine alan 360 derece manzaralar sunmaktadır. Fort Saint Jean'a 135 metre uzunluğunda yüksek bir yaya köprüsüyle birbirine bağlıdır (MUCEM, 2025). Dantel benzeri baskın cepheleri; gece olduğunda mavi-turkuaz renkler içinde kaybolur, içinden yer yer süzülen beyaz ışık ile gökyüzü ve parlayan yıldızları anımsatmaktadır. Aydınlatma "Yann Kersalé" tarafından tasarlanmıştır.

Figür 6: J4 Binası İçten ve Dıştan Görünümü (Kaynak: <https://www.gettyimages.fr/photos/marseille-MUCEM>, 2025).

MUCEM'in yapısı, yalnızca sergileme amacıyla değil; araştırma, eğitim ve kamusal etkileşim hedefleri doğrultusunda da tasarlanmıştır. Müzenin zemin üstü katında yer alan 1.600 m² büyüklüğündeki Akdeniz temalı modüler galeri, dönemsel sergilere ev sahipliği yapmaktadır. Aynı katta bir kitap mağazası da ziyaretçilere hizmet verir. Birinci kat, tamamen sergi alanlarına ayrılmıştır. Zemin altı katta ise 2.415 m²'lik sergi alanına ek olarak, ofisler, toplantı salonları, sergi malzemelerinin korunması ve bilimsel araştırmalar için oluşturulmuş özel birimler yer almaktadır. Bu katta ayrıca, taş malzeme ile inşa edilen 335 kişilik bir oditoryum da bulunmaktadır. Saint-Jean Kalesi'ne bağlanan 2.500 m²'lik çatı terası, 1.100 m²'lik açık ve kapalı alanlarıyla, Akdeniz manzarasına hâkim panoramik bir restorana ev sahipliği yapar. Bu alan, müzenin yalnızca bilgi aktaran değil; aynı zamanda deneyim sunan bir kamusal alan olma iddiasını güçlendirmektedir.

Figür 7: Panoramik Restoran (Kaynak: <https://www.MUCEM.org/en/your-visit/> , 2025).

MUCEM, parçalardan bütüne doğru, yenilikçi teknikler kullanılarak şekillenmektedir. Dışta geçirgen içte geniş açıklıklı mimarisi ileri beton teknolojileri ile buluşmakta, gelenekselin çok dışında bir sistem hayata geçirilmektedir (MUCEM, 2025). Mimari kurgu, MUCEM'in bir "liman müzesi" olduğu kadar bir "sınır müzesi" olma niteliğini de pekiştirir. Deniz kenarında, sınırların ortasında konumlanan yapı, Akdeniz'in hem birleştirici hem de ayırıcı doğasına gönderme yapmaktadır.

Saint-Jean Kalesi

MUCEM'in bir parçası olan Fort Saint-Jean (Saint-Jean Kalesi), yaklaşık 15.000 m²'lik bir alana yayılmaktadır. Bu alanın 12.000 m²'si bahçeleden, 1.100 m²'si ise sergi salonlarından oluşmaktadır. Kalenin bulunduğu bölgeye dair ilk yerleşim

izleri 12. yüzyıla kadar uzanmakla birlikte, yapının bugünkü formu büyük ölçüde XIV. Louis döneminde yapılan eklentilerle şekillenmiştir (Lasnier, 2013, s. 45). II. Dünya Savaşı sırasında, Fort Saint-Jean Kasım 1942'de Nazi Almanyası tarafından işgal edilmiş; Ağustos 1944'te, Marsilya'nın müttefikler tarafından kurtarılması esnasında kale içindeki bir mühimmat deposunun infilakı sonucunda, tarihi surlarının ve yapılarının büyük bir kısmı tahrip olmuştur. Savaş sonrasında Fransız Ordusu'na devredilen kale, uzun süre kullanılmadan bırakılmış; 1960 yılında ise Kültür İşleri Bakanlığı'na devredilmiştir. 1964'te tarihi anıt statüsüne alınan kale, 1967–1971 yılları arasında kademeli olarak restore edilmiştir. 2013 yılında, MUCEM bünyesine dâhil edilerek hem mimari hem de toplumsal işlev açısından yeniden tanımlanmıştır. Günümüzde kale, yalnızca tarihi bir yapı olarak değil; Marsilya halkının ücretsiz erişebildiği, açık ve kamusal bir alan olarak da değerlendirilmektedir. Bu yönüyle, mekânın geçmişten bugüne uzanan dönüşümü hem kültürel mirasın korunması hem de toplumla yeniden bütünleştirilmesi açısından simgesel bir anlam taşımaktadır.

Figür 8: Saint-Jean Kalesi Görüntüsü (Kaynak: <https://www.MUCEM.org/en/the-MUCEM> , 2025).

CRR Koruma ve Kaynaklar Merkezi

MUCEM bünyesindeki CCR – Koruma ve Kaynaklar Merkezi, yaklaşık 13.000 m²'lik bir alanda konumlanmaktadır. Bu alanın 7.000 m²'si, koleksiyonların korunmasına yönelik depolama alanlarından oluşmaktadır. Merkez, MUCEM'in sahip olduğu koleksiyonların restorasyonu, belgelenmesi ve bilimsel araştırmalara açılması amacıyla kurulmuştur. Fransız mimar Corinne Vezzoni tarafından tasarlanan yapı, dış görünümüyle dikkat çeken büyük ve sarı renkli bir monolit şeklinde inşa edilmiştir. Merkez, öncelikle müze pro-

Figür 9: CCR Koruma ve Kaynaklar Merkezi Dış Görünüm (Kaynak: <https://www.MUCEM.org/> , 2025).

fesyonelleri, araştırmacılar ve öğrenciler tarafından ziyaret edilmektedir. Bununla birlikte, küçük gruplar hâlinde ve önceden rezervasyonla erişilebilen, özel olarak tasarlanmış bir depo odası ve bir sergi salonu da bulunmaktadır. Bu mekân, yalnızca MUCEM koleksiyonlarından örnekler sunmakla kalmaz; aynı zamanda çağdaş depolama, koruma ve arşivleme yöntemlerinin nasıl uygulandığını da gösterir. Genellikle erişime kapalı olan rezerv koleksiyonların aksine, bu alan farklı dönemlerden, coğrafyalardan ve malzeme türlerinden nesneleri bir arada görme olanağı sağlayan şeffaf bir arşivleme modeli sunmaktadır.

MUCEM Erişebilirlik

MUCEM, kuruluş aşamasından itibaren fiziksel, duygusal ve bilişsel erişilebilirliği öncelikli bir tasarım ilkesi olarak benimsemiştir. Bu doğrultuda, Marsilya'daki engelli dernekleriyle iş birliği yapılarak, mekânın tüm kullanıcı profilleri için erişilebilir olması hedeflenmiştir. Müze, bu kapsayıcı yaklaşımın bir sonucu olarak, 2014 ve 2019 yıllarında, görme, işitme, zihinsel ve fiziksel engellilik olmak üzere dört ana engelli grubuna yönelik düzenlemeleri dolayısıyla “Turizm ve Engellilik” etiketi almaya hak kazanmıştır. Ayrıca 2020 yılında, Fransa genelinde verilen “Engelsiz Turizm” ödülünü, “Gezilecek Yerler” kategorisinde

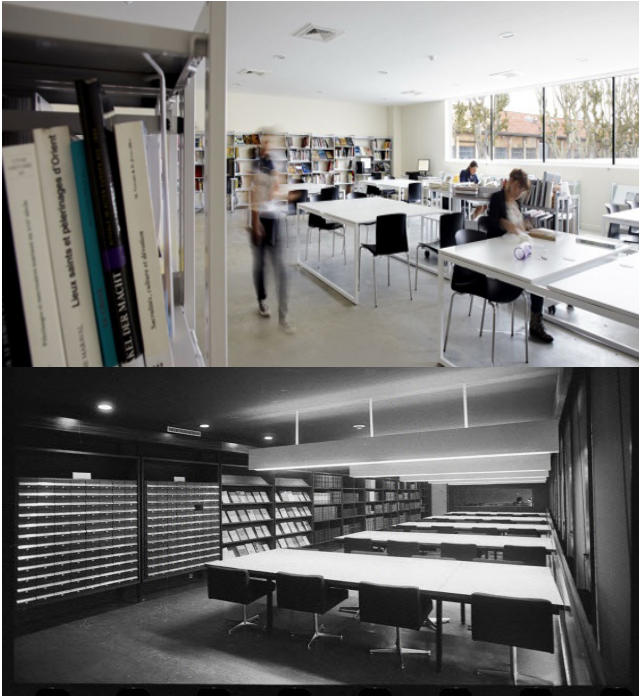
kazanmıştır. MUCEM’in erişilebilirlik politikası, yalnızca fiziksel bariyerleri ortadan kaldırmayı değil; aynı zamanda kültürel katılımı artırmayı ve toplumsal kapsayıcılığı teşvik etmeyi amaçlayan bütüncül bir yaklaşıma dayanmaktadır.

MUCEM Kütüphane

MUCEM’in en temel misyonlarından biri, Akdeniz ve Avrupa medeniyetleri üzerine bilimsel ve kültürel üretimi desteklemek ve bu doğrultuda bilgiye erişimi artırmaktır. Müze bünyesindeki kütüphane, Akdeniz coğrafyasıyla ilgili geniş bir literatürü araştırmacılara, öğrencilere ve akademisyenlere sunan önemli bir bilgi merkezidir. Kütüphane, yaklaşık 175 m²’lik bir alana yayılmış, 24 kişilik oturma kapasitesine sahip okuma ve danışma salonunda hizmet vermektedir. Koleksiyonunda yaklaşık 10.000 kitap ve süreli yayın, 5.000 adet çoğunluğu 18. yüzyıla ait eski kitap, 4.000 civarında süreli yayın, dergi ve kitap yer almaktadır. Koleksiyonlar, özellikle sosyo-kültürel etkileşimler, göç hareketleri, medeniyetler arası ilişkiler ve kentleşme süreçleri konularında zengin referans kaynakları sunmaktadır. Kütüphanenin koleksiyon temelleri, MNATP’nin kurucusu Georges Henri Rivière’in (1897–1985) kişisel kitaplığından gelmektedir. Rivière, W’e miras bıraktığı 600 ciltlik nadir eserle bu kültürel yapının ilk belgesel altyapısını

oluşturmuştur. Kütüphane, sadece araştırmaya açık bir kaynak merkezi olmanın ötesinde, belgesel kaynaklar bölümü aracılığıyla müze koleksiyonlarının akademik olarak belgelenmesi ve içerik açısından zenginleştirilmesi süreçlerine de aktif katkı sağlamaktadır.

MUCEM kütüphanesinin kaynakları, tarihsel olarak popüler sanatların incelenmesine adanmış olan toplum müzesi geleneğinin etnolojik yaklaşımıyla doğrudan bağlantılıdır. Bu bağlamda, kütüphanede yer alan belgeler, müzenin sergi temalarının ve koleksiyon envanterlerinin belgelenmesi, sınıflandırılması ve akademik içerikle desteklenmesi amacıyla oluşturulmuştur. Günümüzde, kütüphane koleksiyonlarının dijitalleştirilmesi ve bu kaynakların çevrimiçi erişime açılması yönünde çalışmalar sürmektedir. Bu dijitalleşme süreci hem akademik kullanıma katkı sağlamayı hem de koleksiyonların daha geniş bir kullanıcı kitlesine ulaştırılmasını hedeflemektedir. Kütüphane aynı zamanda Fransa Ulusal Müze Kütüphaneleri Ağı'nın bir parçası olup, MUCEM'e ve Fransız Etnoloji Merkezi'ne kurumsal olarak bağlıdır. Bu bağ hem belge paylaşımı hem de ortak araştırma projeleri açısından iş birliğini kolaylaştırmakta; kütüphaneyi sadece bir araştırma merkezi değil, aynı zamanda bilimsel üretim ağı içinde etkin bir aktör hâline getirmektedir (MUCEM, 2025).

Figür 10: MUCEM Kütüphane (Kaynak: <https://www.MUCEM.org/la-bibliotheque-du-MUCEM> , 2025).

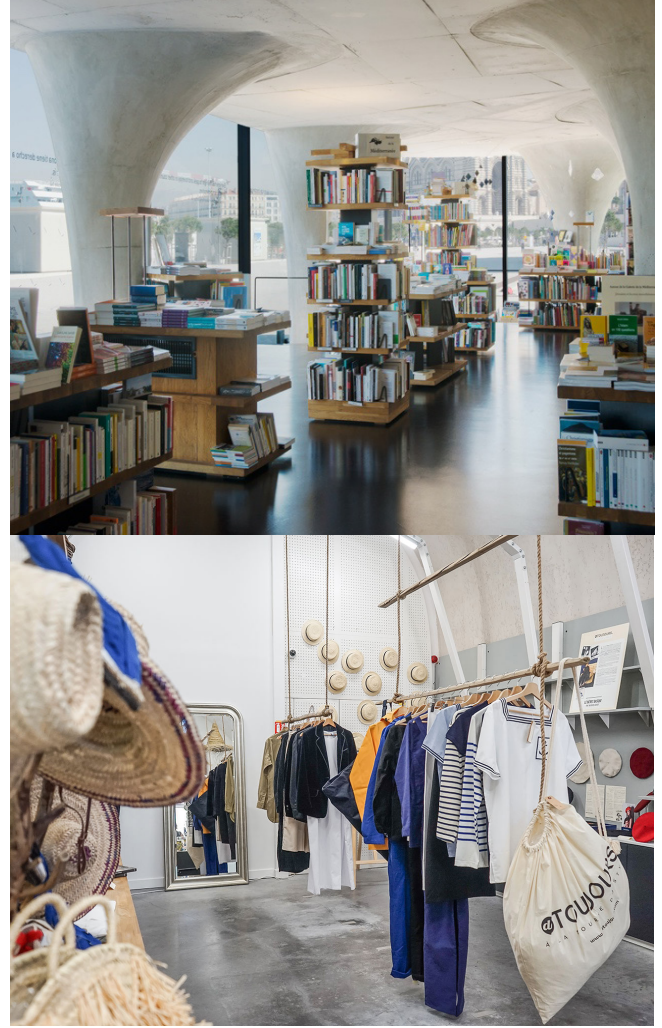
MUCEM Mağazalar

Müzenin iki farklı konsept mağazası vardır. Kitapevi ve Sergi mağazası;

Kitapevi: J4'ün zemin katında yer alır. Mağazanın tanıtımı şu şekildedir.

“Akdeniz’in büyük yazarları keşfedebilecek, şehircilik ve mimarlık bölümlerinde merakınızı uyandırabilecek, kitapların arasında gezebilecek ve çizgi romanların arasında harika buluşlar gerçekleştirebileceksiniz.”

Sergi ve Yaz Konsepti Mağazası: Sergi mağazası, J4'ün ikinci katında yer almaktadır. Sergi katalogları, mıknaş, kartpostallar gibi ürünlerin satışı yapılmaktadır. Yaz konsepti mağazası ise; 2015 yılından bu yana, “Marsilya veya Paca” bölgesinden tasarımcıların çalışmalarını tanıtmaktadır. Bu çalışmalara bağlı olarak sergiler açılmaktadır. Genel olarak Fort Saint- Jean bölgesinin canlanmasına katkıda bulunmaktadır.

Figür 11: MUCEM Kitapevi ve Yaz Konsepti Mağazası (Kaynak: <https://www.MUCEM.org/en/your-visit/book-shop-restaurants-shops> , 2025).

MUCEM Kuruluş Misyonu

MUCEM'in temel amacı, Akdeniz kültürel mirasını tanıtmak, bu miras üzerinden yürütülen tartışmalara katkı sağlamak ve bölgedeki toplumsal dönüşümlere aktif biçimde katılarak, geleceğin Akdeniz toplumlarına dair kültürel temellerin oluşumuna katkıda bulunmaktır. Müze, Avrupa ile Akdeniz medeniyetlerini kesen tarihsel, toplumsal ve siyasal sorunlara dair eleştirel bir bakış sunmayı amaçlamakta; bu yönüyle günümüz dünyasıyla etkileşim içinde olan bir kültür platformu olarak konumlanmaktadır. 2025 yılında Avrupa Konseyi Müze Ödülü için düzenlenen törende MUCEM, "çağdaş bir agora" olarak tanımlanmıştır. Bu benzetme, müzenin yalnızca bir sergileme alanı değil; aynı zamanda kamusal tartışmaların, kültürel diyalogların ve katılımcı deneyimlerin üretildiği bir toplumsal alan işlevi görmesine atıfta bulunmaktadır. MUCEM'in kültürel politikası da bu çağdaş agora fikrini yaşatmak üzere şekillendirilmiştir. Bu politika kapsamında; kültürel çoğulculuk, toplumsal katılım, disiplinler arası iş birliği ve bölgesel aidiyet gibi kavramlar etrafında yapılandırılmış bir dizi misyonu hayata geçirmeyi hedeflemektedir (MUCEM, 2025). Bunlar aşağıda özetlenmiştir.

- Ulusal Popüler Sanatlar ve Gelenekler Müzesi'nden (MNATP), İnsan Müzesi'nin "Avrupa" bölümünden ve 2002'den beri Akdeniz Havzası ile ilgili yapılan satın alımlardan miras kalan koleksiyonları korumak, restore etmek, incelemek ve tanıtmak.
- Koleksiyonları büyük sergiler aracılığıyla mümkün olan en geniş kitleye ulaştırmak.
- Herkesin kültüre eşit erişimini sağlamayı amaçlayan eğitim ve dağıtım eylemlerini tasarlamak ve uygulamak.
- Bilgi ve araştırmanın gelişmesine ve yaygınlaşmasına katkıda bulunmak.

MUCEM projesinin temelinde yatan tüm bu misyonlar, Germaine Tillion Oditoryumu ve müzenin dış mekanlarında aktif sanatsal ve kültürel programları ile güçlendirilmektedir. Müze özellikle Akdeniz'in çok kültürlü yapısını yansıtırken, bu çeşitliliği temsil biçimlerini çoğulcu ve katılımcı bir yaklaşımla kurmaya çalışmaktadır. MUCEM'in operasyonel yapısı, kültürden sorumlu bakan tarafından denetlenir. Kamu müzesi olduğundan dolayı, kuruluş kararnamesiyle atanan bir

başkan tarafından yönetilir. MUCEM'in kurumsal yapılanmasında, müze başkanına; bilimsel işler ve koleksiyon direktörü ile müze müdürü destek vermektedir.

MUCEM 'in Paris'te değil Marsilya'da kurulması, kolonyal dönemden beri varlığını sürdüren ve Avrupa ve Akdeniz kültürleri arasında hiyerarşik bir ilişki varsayan düşüncenin kurumsal düzeyde değişiminin bir göstergesidir (Isnart, 2012, s. 2). Katılımcı ve kapsayıcı bir müze ortamı oluşturmaya odaklanan MUCEM 'in hedef kitlesi de bu prensip bağlamında belirlemektedir. Kentin önemli turistik mekanları arasında yer alsa da MUCEM öncelikli olarak turistlere değil, Marsilya ve civarına yönelik hizmet vermeyi amaçlamaktadır.

MUCEM'in Planları

MUCEM'in stratejik planlaması, hem kısa vadeli kültürel iş birliklerini hem de uzun vadeli toplumsal etkileri göz önünde bulunduran çok katmanlı bir yaklaşıma dayanmaktadır. Müze, kültürel diyalog geliştirmeyi, uluslararası ortaklıkları güçlendirmeyi ve bilgi paylaşımına açık bir platform oluşturmaya temel hedefleri arasında saymaktadır. Bu bağlamda, İstanbul Modern ile ortak bir sergi düzenlenmesi, Atina'daki Benaki Müzesi ile kurulan güçlü iş birliği ve Brüksel veya Berlin gibi Avrupa başkentleriyle Avrupa Birliği programları çerçevesinde ilişkiler geliştirilmesi, yürütülen girişimlerden bazılarıdır. MUCEM, yalnızca sergileme alanı olmanın ötesine geçerek, mesleki bilgi ve kültürel birikimin paylaşımını mümkün kılan bir merkez olmayı da amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, "MUCEM Laboratuvarı" aracılığıyla; mozaik restorasyonu, arkeolojik alanların korunması ve yaşayan mirasın belgelenmesi gibi alanlarda, Akdeniz bölgesindeki profesyonelleri ortak platformlarda buluşturmayı hedeflemektedir. Ayrıca, Akdeniz Miras Meslekleri Enstitüsü (I2MP) bünyesinde, söz konusu mirasın korunması üzerine meslek odaklı eğitim programları tasarlanmakta ve bu çalışmaların sürdürülebilirliğini sağlamak için çeşitli kapasite geliştirme projeleri yürütülmektedir. MUCEM, dijitalleşme ve teknolojinin olanaklarını da müze deneyimine entegre etmeye başlamıştır. Dijital platformlar üzerinden sunulan çevrimiçi sergiler, etkileşimli içerikler ve eğitim materyalleri sayesinde daha geniş kitlelere erişim sağlanmaktadır. Son olarak, müze sürdürülebilirlik ilkeleri-

ni benimseyerek çevresel etkiyi en aza indirmeyi hedeflemekte; bu doğrultuda yeşil enerji kullanımı, atık yönetimi ve çevre dostu mimari uygulamalar gibi çeşitli projeler geliştirmektedir. Tüm bu girişimler, MUCEM'in yalnızca bir müze olmanın ötesinde, kültürlerarası bir köprü işlevi görmesini; Akdeniz'in zengin mirasının korunması, paylaşılması ve gelecek kuşaklara aktarılması yönünde etkin bir aktör hâline gelmesini amaçlamaktadır (MUCEM, 2025).

MUCEM Doştları Derneđi (Les amis du MUCEM)

MUCEM Doştları Derneđi'nin amacı müzenin misyonlarını yerine getirmesini destekler, müzenin yerel, ulusal ve uluslararası alanda tanınırlığının artması için destek verir.

Avrupa ve Akdeniz kültürlerinin daha iyi anlamak için fikir alışverişini teşvik eder ve müze projelerinin geliştirilmesi için katkıda bulunur. Müzeyi destekleyici aktiviteler yapar.

- MUCEM Ziyaretleri
- Okumalar
- Konferanslar
- Geziler
- Seyahatler

MUCEM Genç Doştları Projesi (2018'den bu yana 18-35 yaş arası gençleri bir araya getirmek.)

"Sadece bir müze değil, Akdeniz kültürlerini yansıtan bir deniz feneri...ve şehrin yeni merkezi yapmak." Doştlar derneğinin sloganıdır. (Amisdu-MUCEM, 2025)

MUCEM'in Koleksiyon Yaklaşımı

Laurence Provencher St.-Pierre'e göre çağdaş sanat koleksiyonları son yıllarda önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Bu dönüşüm, çağdaş sanatın yalnızca sergilenebilir bir obje olmanın ötesinde, toplum müzelerinin eleştirel ve katılımcı düşünce üretimini destekleyen bir araç olarak yeniden konumlandığını göstermektedir (Pierre, 2015). Geçmişe ait nesnelerin düzenli bir şekilde toplanması ve korunması son dönemlerde müzelerde önemli bir sorun haline gelmiştir. Bu sorunun çözümü adına Uluslararası Koleksiyon Geliştirme Komitesi (COMSOL) kurulmuştur. COMSOL üyeleri, çağdaş eser toplamaya yönelik başlangıçtaki ilgilerini, günümüzde toplumu tüm yönleriyle yansıtan koleksiyonlara doğru genişletmişlerdir

(Provencher St.-Pierre, 2015, s.19). Bu gelişme, toplum müzelerinin koleksiyon yaklaşımını doğrudan etkilemektedir.

MUCEM de yalnızca tarihsel eserlerle değil, çağdaş sanatla da ilgilenmekte; günümüz sanatçılarının eserlerine yer vererek koleksiyonunu zenginleştirmeyi amaçlamaktadır. Çağdaş sanat koleksiyon yaklaşımı, etnografik saha araştırmalarına dayanmaktadır. Toplumsal bir olguyu yerinde gözlemleyerek tespit edilen eserler doğrudan bulundukları yerden seçilerek müzenin koleksiyonuna dahil edilmektedir. Bu yöntem, toplum müzelerinin karakteristik özelliği olup, müze alanında hâlâ yeterince temsil edilmeyen, toplumların yaşamlarını mümkün olduğunca yansıtan eserleri koruma altına almayı hedeflemektedir. MUCEM'in koleksiyon tarihi 19. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Yaklaşık 250 bin obje, 350 bin fotoğraf, 200 bin poşter ve baskı ile 150 bin eserden oluşan orijinal ve kompozit bir koleksiyon yönetmektedir. Koleksiyonunda Akdeniz havzasına ait antik medeniyetlere ait çok sayıda eser bulunmaktadır. Bu eserler, bölgenin tarih öncesi dönemlerinden başlayarak Roma, Yunan, Fenike ve Mısır gibi önemli medeniyetlere kadar uzanmaktadır. Müze, Neolitik dönemden çağdaş sanata kadar uzanan Akdeniz temalarını kapsayan açık bir satın alma politikası izlemektedir. Müzenin koleksiyonları şu şekilde kategorileşmektedir. Temalar ve Odak olarak ikiye ayrılmaktadır. (MUCEM, 2025)

Temalar: Sahne Sanatları, El Sanatları, Ticaret ve Endüstri, Hareketlilik, Melezleme ve İletişim, Ev hayatı, Tarım ve Gıda, Dinler ve İnançlar, Kamusal Yaşam, Spor ve Sağlık tematik koleksiyonlar.

Odak: Kültür Objeleri, Çizim, Kaykay Kültürü, Akdeniz'deki Büyücüler, Kahve, Sıra dışı ABC Odak noktası koleksiyon kategorileri.

Figür 12: El Sanatları (Kurdele Makinası) ve Hareketlilik (Katr Tabagı) Koleksiyonu (Kaynak: <https://www.MUCEM.org/collections/pole-collection> , 2025).

MUCEM'in Sergileme Politikası

MUCEM, Fransa'nın önceki kolonyal müzecilik geleneğinden önemli ölçüde farklılaşarak, kültürler arası diyalog, çoğulculuk ve göç gibi temalar üzerine sergileme anlayışı benimsemektedir. Özellikle Akdeniz havzasında yer alan halkların, inançların, geleneklerin ve gündelik yaşam pratiklerinin sergilenmesi, müzenin küratöryel yaklaşımını belirleyen temel unsurlardan biri olmaktadır. Bu yönüyle, etnografik müzecilikten çok, ortak tarihleri ve karşılaşmaları görünür kılmayı hedefleyen bir bellek politikası izlemektedir. 2015 yılında düzenlenen "Lieux Saints Partages" (Paylaşılan Kutsal Yerler) sergi, Hristiyan, Müslüman, Yahudi toplulukların ortak kutsal alan kullanımını merkeze alarak, Akdeniz'de dinler arası karşılaşmaların tarihsel ve kültürel arka planını katılımcı anlatılarla birleştirmiştir. Bu sergi daha sonrasında geçici sergi kapsamında, Tunus Bardo Ulusal Müzesi'nde ve Paris'teki Göç Müzesi'nde sergilenmiş ve ziyaretçiler tarafından büyük ilgi görmüştür. Serginin tanıtımı için kısa bir belgesel çekilmiş ve Youtube kanallarında yayınlamışlardır. Sergide, ziyaretçilerle yapılan sözlü tarih çalışmaları, yerel halkın görsel malzemelerle sürece katkısı ve farklı inanç topluluklarının anlatılarına yer verilmesi, müzenin çok yönlü anlatı kurma çabasını yansıtmaktadır.

Müze, çeşitli sosyal gruplarla iş birlikleri gerçekleştirerek kamusal programlar, atölyeler, dijital arşivler üzerinden aktif iletişim alanları yaratmaktadır. Ziyaretçiler sergilerde yer alan dijital panolar, interaktif ekranlar ve online platformlar aracılığıyla kendi deneyimlerini paylaşabilmekte ve sergi temalarına katkıda bulunabilmektedir. (MUCEM, 2025)

Müze, kalıcı ve gezici sergiler düzenlemektedir. Bu sergilerin bilgilerine yıl yıl arşivlenmiş ve dijital olarak ulaşmak mümkün olmaktadır. Resmî web sitelerinde tüm detayları yer almaktadır. Katılımcı müzeciliği sergileme politikasında, kültürel temsilde kimin sesi duyulacak, ne anlatılacak ve kim anlatacak gibi soruları gündeme getirmektedir. MUCEM'in sergi düzenleme anlayışı, toplumsal bağlamı göz önünde bulunduran ve çok kültürlü bir yaklaşımı benimseyen bir yapıdadır. Müzede yer alan her sergi, sadece belirli bir dönemin veya kültürün izlerini sürmekle kalmaz; aynı zamanda günümüz toplumlarının karşı karşıya olduğu kültürel, sosyal ve politik meseleleri de gündeme getirmektedir (Chevallier, 2013, s. 632.). "Le Grand Mezzé" (Büyük Mezeler) adlı kalıcı sergi, Akdeniz kültürlerinin mutfak üzerinden nasıl birbirine bağlandığını gösteren özgün bir sergidir. Zeytin, ekmek, deniz ürünleri gibi temel gıda unsurları üzerinden kurulan bu anlatı hem tarihî hem de güncel kimlikleri ortak bir masada buluşturmaktadır. Bu sergi aynı zamanda kimliğin yalnızca politik ya da etnik temelli olmadığını; gündelik yaşam pratiklerinin de kimliğin parçası olduğunu vurgulamaktadır. Göçmenlere yönelik yapılan "BABELMIX: Gündelik Hayatın Çevirmenleri" projesi ise çeviriyi bir bilgi birikimi olarak ele alarak Marsilya'nın göçmen nüfusunun dil ve çeviri becerilerine odaklanılmıştır. (Aykan, 2019, s.12.). Daha sonra bunu Umberto Eco'nun sözü "Avrupa'nın dili çeviridir" sözünden yola çıkarak, Apres Babel, Traurie (Babil'den Sonra Tercüme Et) geçici sergisi yapılmıştır. Sergi, çevirinin kültürel çeşitliliğine dikkat çekmektedir. Tüm bu sergilerle birlikte, kültürleri birleştirici rol oynamayı hedeflemektedir.

Figür 13: "Dönüş" Sergisi Akdeniz'deki Göçler (Kaynak: <https://x.com/MUCEM> , 2025).

Toplumsal Hafıza ve Kültürel Etkileşime Örnek Müzeler Üzerinden Bir Bakış

Nesnelerin sergilenmesinden fikirlerin sergilenmesine doğru yaşanan dönüşüm, 18. yüzyıl sonundan günümüze kadar müzenin toplumsal hafıza üretimindeki rolünü yeniden yapılandırmıştır. Müze, yalnızca estetik, tarihsel ya da bilimsel değeri olan eserleri koruyan bir miras kurumu olmaktan çıkarak; toplumların kendilerini anlatmalarına, kolektif hafızalarını inşa etmelerine ve kültürel kimliklerini sorgulamalarına olanak sağlayan dinamik bir alana dönüşmüştür (Deblue, 2022, s. 60–61). Toplumsal soruları müze mekânına taşımak ve toplumsal gerçekliği sergileme nesnesi hâline getirmek ise hem pratik hem de epistemolojik açıdan çeşitli zorluklar barındırmaktadır. Sergileme eylemi, çoğu zaman ekonomik ve toplumsal olguların politik bağlamından arındırılarak yeterince açık bir biçimde sunulamamaktadır. Bu bağlamda Paris'teki "Sosyal Müze" (Musée Social), bu tür zorluklara örnek teşkil eden erken girişimlerden biridir (Horne, 2002, s. 193). 20 yüzyılda beşerî bilimlerin etkisiyle, arkeolojinin toplum ve medeniyet müzeleri içindeki kökenlerine yeniden dönülmesi gerektiği ve bu disiplinin tarihsel bir güncellemeye tabi tutulması zorunlu hale gelmiştir. Bu çerçevede, Marsilya'da konumlanan MUCEM, Akdeniz havzasındaki kültürel geçişkenliği ve medeniyetler arası etkileşimi ele alan çağdaş bir toplum müzesi olarak öne çıkmaktadır. MUCEM, Akdeniz'in çok katmanlı kültürel yapısını hem tarihsel hem de güncel bağlamda ele almakta; bu yönüyle toplumsal hafızanın kurumsal temsili ve kültürel etkileşimin görünür kılınması açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir. Toplumsal hafızayı inşa eden ya da bu hafıza üzerinde etkide bulunan müzeler, yalnızca baskın anlatıları değil, aynı zamanda kültürel karşılaşmaları ve kimlik dönüşümlerini de görünür hâle getirmektedir. Bu bağlamda, MUCEM gibi müzeler bazı örnek uygulamalar üzerinden daha ayrıntılı olarak değerlendirilebilir.

- **Wereld Müzesi (Tropenmuseum):** Amsterdam'da bulunan müze, dünya kültürlerini ve onların karşılıklı etkileşimini sergileyen bir müzedir. Müzede, özellikle eski sömürgelerden gelen kültürel mirasın ve toplumsal hafızanın ne denli önemli olduğu vurgulanmaktadır. Tropenmuseum, müzede kullanılan

eğitim materyalleri ve interaktif sunumlar sayesinde ziyaretçileri sadece görsel bir seyirci yapmaz, aynı zamanda kültürel bağlam ve tarihsel sorumluluklar hakkında düşündürür.

- **Ellis Adası Müzesi:** New York'ta bulunan müze, "Ellis Island" Amerika'ya göçmen olarak gelenlerin ilk adım attığı yerlerden biri olmaktadır. Bu müze, göçmenlerin Amerika'ya nasıl geldiğini ve buradaki kültürel etkileşimleri tarihsel olarak ele almaktadır.
- **İsviçre Gümrük Müzesi:** İtalya'ya sadece birkaç km uzaklıkta olan müze, İsviçre sınırında yer alır. Müze, Akdeniz Kültürünü ve İskandinav kültürünü bir arada sunan, kültürlerarası etkileşime örnek teşkil etmektedir. Kültürel kimliği, sınır tarafından şekillenmiş toprakların hikayesini anlatmaktadır.
- **Apartheid Müzesi:** Johannesburg'da bulunan bu müze, 20. yüzyıl Güney Afrika'sının tarihine odaklanırken, sistematik ırkçılığın geçmişini anlatmakla kalmaz; aynı zamanda ülkenin ulusal uzlaşısı sürecine katkı sağlayan kültürel bir alan işlevi görür. Ziyaretçilerin girişte rastgele "Beyaz" ya da "Siyah" kapılarından yönlendirilmesi gibi interaktif uygulamalar, apartheid döneminin ayrımcı politikalarını somut bir deneyime dönüştürerek, geçmişin şok edici gerçekliğini güçlü biçimde hissettirir. Müze, yalnızca tarihsel belgelerin sergilendiği bir alan değil, demokratik Güney Afrika'nın kültürel çeşitliliğini görünür kılan bir etkileşim platformudur. Bu yönüyle hem yerel hem de küresel düzeyde hakikat temelli bir anlatının ve kültürel diyalogun zemini olarak değerlendirilir (Coombes, 2003).

Bu ve benzeri örnekler, müzelerin yalnızca toplumsal hafızayı "saklayan" yapılar olmadığını, aksine bu hafızayı sürekli yeniden üreten dinamik alanlar olduğunu göstermektedir. Toplumsal hafıza ve kültürel etkileşim, tekil ve bütüncül bir anlatıya indirgenemez; bunun yerine çoklu, kimi zaman çatışmalı ve etkileşimli hafızaların birlikte temsil edildiği çoğulcu bir yapı içinde ele alınmalıdır.

Akdeniz Medeniyet Kültürü Üzerinden MUCEM ile Museo Delle Civiltà (Sivil Müze) Karşılaştırılması

Akdeniz medeniyeti, tarih boyunca farklı kültürel akımların, dinlerin, ticaret yollarının ve imparator-

lukların kesişme noktası olmuştur. Bu çok katmanlı ve zengin yapı, müzelerde temsil edilirken farklı kurumsal yaklaşımlarla anlamlandırılmaktadır. Marsilya'daki Avrupa ve Akdeniz Medeniyetleri Müzesi (MUCEM) ile Roma'daki Museo delle Civiltà, Akdeniz'in tarihsel derinliğini sergileme iddiası taşıyan iki önemli örnektir. Bu müzeler, yalnızca geçmişin anlatıcısı olmanın ötesine geçerek, ulusal kimlik politikaları ve kültürel miras stratejileriyle bütünleşen temsiller üretmektedir. (Bennett, 1995).

MUCEM, Fransa'nın kolonyal geçmişine eleştirel bir perspektifle yaklaşırken, Akdeniz havzasındaki medeniyetleri bütüncül ve çokkültürlü bir anlayışla temsil etmeyi amaçlamaktadır. Müze, halk anlatılarına, etnografik belgelere ve çağdaş sanata yer vererek, geçmişi bir "çoğul hafıza alanı" olarak ele alır ve farklı toplumlar arasında diyalogu teşvik etmektedir.

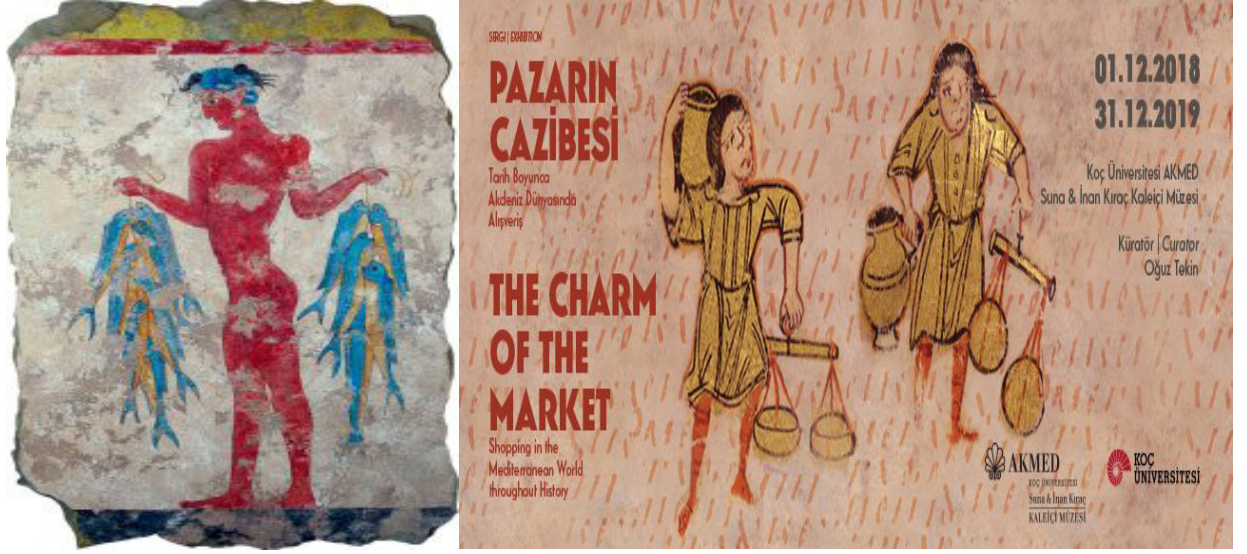
Buna karşılık, Museo delle Civiltà 2016 yılında, Roma'daki çeşitli etnografik ve arkeolojik koleksiyonların birleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Ancak kökenleri 19. yüzyıla ve faşist İtalya dönemine kadar uzanan Ulusal Etnografya ve Folklor Müzesi gibi kurumlara dayanır. Bu tarihsel arka plan, müzenin medeniyet kavramını daha çok tarihsel-evrimsel bir çerçevede ele almasına ve Avrupa merkezli bir ilerleme anlatısını benimsemesine neden olmuştur. Müze, kendisini "insanın ve diğer canlı türleriyle kurduğu çok yönlü kültürel ilişkileri belgelemeyi ve paylaşmayı amaçlayan büyük uluslararası müzelerin bir parçası" olarak tanımlamaktadır (Museo delle Civiltà, 2025). Koleksiyonları büyük ölçüde antik uygarlıklara (Roma, Etrüsk, Antik Mısır) ve etnografik materyallere dayanır. Bu yapı, İtalya'nın tarihsel mirasını evrensel medeniyete katkı olarak yüceltme eğilimini yansıtır. Ancak bu yaklaşım, yer yer hiyerarşik ve Batı merkezli bir tarih anlatısını yeniden üretme riskini taşımaktadır.

Museo delle Civiltà, yeniden yapılandırılma sürecinde post-kolonyal eleştirileri entegre etmeye çalışsa da hâlâ "koleksiyonculuk" geleneğinden beslenmektedir. Özellikle Afrika ve Asya koleksiyonları, ötekini betimlemeye ve belgelemeye odaklıdır. Bu bağlamda, MUCEM ve Museo delle Civiltà, iki farklı hafıza politikasını ve Akdeniz'e yönelik iki ayrı bakış açısını temsil etmektedir. Bu karşılaştırmalar eşliğinde, Türkiye'de MU-

CEM'in temsil ettiği çağdaş toplum müzesi anlayışına tam anlamıyla karşılık gelen bir müze bulunmamaktadır. Özellikle katılımcı müzecilik, çokkültürlü anlatılar, çağdaş sanatla toplumsal meselelerin buluşturulması ve Akdeniz kimliğinin çoğulcu bir perspektifle ele alınması gibi ilkel-er açısından, MUCEM örneği Türkiye'de henüz kurumsallaşmış değildir. Ancak Akdeniz araştırmaları bağlamında, Antalya'da Suna ve İnan Kırar Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü (AKMED) kısmen bu boşluğu dolduran bir kurum olarak anılabilir.

AKMED (Akdeniz Medeniyetlerini Araştırma Merkezi) yirmi yıl boyunca Akdeniz dünyasına odaklanmış yüzlerce proje üreten, yayınlar yapan, burs ve destek sağlayan bir bilim, kültür ve araştırma merkezi olarak çalışmalarını sürdürmektedir. 2016 yılı başından itibaren Koç Üniversitesi bünyesinde Suna & İnan Kırar Akdeniz Medeniyetleri araştırma merkezi adıyla faaliyetlerine devam etmektedir. Suna ve İnan Kırar tarafından, Eski Antalya'nın merkezi Kaleiçi'nde korunması gerekli kültür varlığı olarak tescilli iki binanın satın alınarak; 1993-1995 yılları arasında restore edilmesinin ardından 18 Mayıs 1996 tarihinde ziyarete açılmıştır.

Müze, Geleneksel Antalya Evi ve Aya Yorgi Kilisesi olmak üzere iki ayrı yapıdan oluşmaktadır. Geleneksel Antalya Evi'nde Anadolu halk kültürüne ait eserler sergilenirken, Aya Yorgi Kilisesi'nde Akdeniz kültürüne dair geçici ve tematik sergilere yer verilmektedir. MUCEM ile karşılaştırıldığında, MUCEM bir hafıza mekânı olarak işlev görürken; AKMED, toplumsal hafızayı üretme, belgeleme ve bilimsel olarak analiz etme amacını taşır. Bu bağlamda MUCEM ve AKMED, Akdeniz'in kültürel mirasını görünür kılmak için farklı ölçeklerde ve yöntemlerle çalışan iki özgün kurumsal örnektir. MUCEM, toplumsal hafıza ve kültürel etkileşim açısından geniş bir kamuya hitap eden, görsel ve anlatısal bir platform sunarken; AKMED, arkeolojik bilgi üretimi ve tarihsel belgeler aracılığıyla Akdeniz medeniyetlerine akademik düzeyde katkı sağlamaktadır. Her iki yapı birlikte değerlendirildiğinde, Akdeniz coğrafyasının hem yaşayan bir kültürel alan hem de disiplinlerarası araştırmalara açık tarihsel bir zemin olarak kavranmasına olanak tanımaktadır.

Figür 14: AKMED Akdeniz Kültürü Tanıtmak İçin Düzenlediği Sergi Broşürlerinden. (Kaynak: <https://akmed.ku.edu.tr/kaleici-muzesi/sergiler/> , 2025).

Figür 15: Museo Delle Civiltà Asya Sergisinden (Kaynak: <http://www.museodellecivilta.it/>, 2025).

Tablo 1: Karşılaştırma Tablosu, (Kaynakça: Elvan Korkmaz).

Kriter	MUCEM	AKMED	Museo Delle Civiltà
Orijinal Adı	Musée des Civilisations de l'Europe et de la Méditerranée	Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü (Koç Üniversitesi)	Museo Delle Civiltà (Medeniyetler Müzesi)
Kuruluş Amacı	Akdeniz medeniyetlerinin çeşitliliğini sergilemek, kültürel etkileşimi görünür kılmak	Arkeolojik ve tarihsel mirasın bilimsel araştırması, korunması	İtalyan ve dünya medeniyetlerini tarihsel ilerleme içinde sergilemek
Kurum Türü	Kamusal Müze	Akademik Araştırma Enstitüsü	Devlet Müzesi
Disiplinler	Antropoloji, sosyoloji, arkeoloji, çağdaş sanat	Arkeoloji, epigrafi, tarih, sanat tarihi	Arkeoloji, etnografya, antropoloji, tarih
Sergi/Sunum Biçimi	Tematik, etkileşimli, çağdaş anlatılarla bağ kuran sergiler	Yayınlar, kazı raporları, sınırlı yerel müze sunumları	Kapsamlı koleksiyonlar kronolojik sunum, klasik müzecilik yaklaşımı
Toplumsal Hafıza Rolü	Akdeniz kimliğini bugünün sosyal meseleleriyle yeniden inşa etmeye çalışır	Akademik bellek oluşturma ve bilimsel arşivleme	Ulusal ve Akdeniz geçmişinin sergilendiği geleneksel hafıza alanı
Uluslararası Rol	Avrupa-Akdeniz projeleri, UNESCO destekli kültürel diplomasi	Uluslararası kazılar, akademik yayın ve konferans iş birlikleri	Avrupa koleksiyon ağı içinde yer alır, geçmişte kolonyal bağlamı koleksiyonlar

Sonuç ve Değerlendirme

Toplum müzesi, farklı coğrafyalarda farklı biçimlerde tezahür etse de özünde mekânın toplumla olan ilişkisini yeniden kurmayı ve güçlendirmeyi amaçlamaktadır. MUCEM bu anlamda bir tartışma zemini oluşturmaktadır.

Bu çalışma, toplum müzesi modelinin çağdaş müzecilikteki yeri ve potansiyelini, Avrupa ve Akdeniz Medeniyetleri Müzesi (MUCEM) örneği üzerinden değerlendirmiştir. MUCEM, sadece tarihî nesneleri sergileyen bir kurum değil; aynı zamanda kültürel temsiliyetin yeniden kurgulandığı, toplumsal hafızanın müzakereye açıldığı ve ziyaretçilerin aktif katılımcılar olarak sürece dahil edildiği eleştirel bir kamusal alan olarak işlev görmektedir. Kuramsal çerçevede ele alınan “katılım”, “temsiliyet”, “hafıza” ve “kamusal alan” kavramları, MUCEM’in müzecilik stratejilerinde somut karşılık bulmaktadır. Sergilerde göçmen topluluklara, dini çeşitliliğe ve gündelik yaşama dair çoğulcu anlatılar geliştirilmiş; dijital araçlarla desteklenen etkileşimli uygulamalar aracılığıyla ziyaretçi katılımı teşvik edilmiştir. Bununla birlikte, temsil edilen grupların kim tarafından ve hangi söylemlerle seçildiği sorusu, müzenin dönüşüm potansiyelini sınırlayan bir eleştiri olarak karşımızda durmaktadır. MUCEM, Fransız müzeciliğinin kolonyal mirasını eleştirel bir biçimde yeniden düşünmeye çalışan örneklerden biri olmakla birlikte, bu eleştiriye yer yer sınırlı düzeyde ve sembolik temsillerle sürdürmektedir. Göçmen anlatıların folklorik düzeyde sunulması, yapısal eşitsizliklerin ya da politik tarihin daha derinlikli bir biçimde ele alınmasını engelleyebilir. Bu durum, toplum müzesi modelinin sadece içerikle değil, aynı zamanda karar alma süreçleri ve küratöryel temsil biçimleriyle de dönüşmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Karşılaştırmalı analizler, MUCEM’in kültürel çeşitliliği temsil etme konusundaki ilerici yaklaşımını görünür kılarken; Museo Delle Civiltà gibi kurumların hâlâ tarihsel-evrimsel, Batı-merkezli anlatılara dayandığını göstermiştir. Türkiye’deki AKMED ise akademik odaklı bir araştırma kurumu olarak, tematik sergiler aracılığıyla Akdeniz kültürüne katkı sağlamakta ancak MUCEM düzeyinde kamusal ve eleştirel bir müze pratiği sunmamaktadır.

Sonuç olarak, MUCEM örneği, toplum müzesi

modelinin dönüştürücü potansiyeline, katılımcı yöntemlere, kamusal tartışma üretme kapasitesine ve kültürel diplomasi aracı olabilme yönüne işaret etmektedir. Türkiye bağlamında ise bu modelin, özellikle çok kültürlü kimliklerin görünür kılınması, yerel halkın müze süreçlerine aktif katılımının sağlanması ve müzelerin yalnızca “geçmişin vitrinleri” değil, geleceğin sosyal platformları olarak yeniden tasarlanması yönünde ilham verici olduğu söylenebilir.

Kaynaklar

- Aykan, B. (2019). Toplum Müzeleri ve Ziyaretçi Çeşitliliğini Arttırmaya Yönelik Politikalar: Marsilya Avrupa ve Akdeniz Medeniyetleri Müzesi (MUCEM) Örneği. *Uluslararası Disiplinler arası ve Kültürlerarası Sanat*, 4(7), s.1-15.
- AKMED (Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü). (2025). <https://akmed.ku.edu.tr/>
- Altunbaş, Özdemir. (2012). Çağdaş Müzecilik Anlayışı ve Ülkemizde Müzeler. *Kültür Bakanlığı Teftiş*.
- Apartheid Müzesi. (2025). <https://www.apartheidmuseum.org/>
- Bennett, T. (1995). *The Birth of the Museum: History, Theory, Politics*. Routledge.
- Braudel, F. (2021). II.Felipe Döneminde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası. (Çev.M. Ali, Kılıçbay). Doğu Batı Yayınları.
- Calafat, M.C. (2021). Donner un avenir aux collections du MUCEM dans une approche historique. *Open Edition Journals*, s.53-81.
- Chevallier, D. (2008). Collecter, Exposer le contemporain au MUCEM. *Etnologie française*. 4(38), s.631-637.
- Crooke, E. (2007). *Museums and Community: Ideas, issues and Challengers*. Routledge.
- Coombes, A. E. (2003). *History after Apartheid: Visual Culture and Public Memory in a Democratic South Africa*. Duke University Press.
- Debluë, C.S. (2022). Exposer le social: musées et connaissances: Le musée de société aujourd’hui. *Héritage et mutation*. *Open Edition Journals*, s.59-84.
- Erbay, F. (2009). Müze Yönetimini Kurumsallaştırma Çabası (1984-2009). *Mimarlık Vakfı Enstitüsü*.
- Ellis Adası Müzesi. (2025). <https://www.statueofliberty.org/ellis-island/national-immigration-museum/>
- Ferloni, J; Sitzia, E. (2022). Quand le musée de société donne du pouvoir: Enjeux de la construction participative d’expositions au MUCEM. *Open Edition Journals*, s. 135-162.
- Gamaïro, J. (2020). *MUCEM Museum of European and Mediterranean Civilisations*. Routledge.
- Getty image. (2025). <https://www.gettyimages.fr/photos/marseille-MUCEM>
- Girgin, Z.C. (2021). MUCEM Suyun Kıyısında Gölgelemin Dansı. *Arredamento. Opus Caemencium*. 3. <http://ceis.org.tr/wp-content/uploads/2021/09/Arredamento>
- Hooper-Greenhill, E. (2000). *Museums and the Interpretation of Visual Culture*. Routledge.
- Horne, Janet R. (2002). *A Social Laboratory for Modern*

France: The Musée Social and the Rise of the Welfare State. Duke University Press.

Horden, P., & Purcell, N. (2000). *The Corrupting Sea: A Study of Mediterranean History*. Wiley-Blackwell.

Isnart, C. (2012). The invention of heritage in the Mediterranean. Images and uses of cultural heritage in the Mediterranean. *Mediterranean Memories*, 1-9.

Karp, I., Kratz, C. A., & Szwaja, L. (2006). *Museum Frictions: Public Cultures/Global Transformations*. Duke University Press.

Lasnier, J. (2013). A Mediterranean Dream. *Connaissance des Art*, Special Issue: Marseille and the MUCEM, 38-48.

Message, K. (2006). The New Museum. *Theory, Culture & Society*, 23(2-3), s.603-605.

Musées Méditerranée. (2025). MUCEM- Musée des Civilisations de l'Europe et de la Méditerranée. <http://www.musees-mediterranee.org/portail>

MUCEM. (2025). <https://www.MUCEM.org/en/the-MUCEM>

MUCEM. (2025). <https://www.MUCEM.org/la-bibliotheque-du-MUCEM>

MUCEM. The Friends of the MUCEM. (2025). <https://wp.amisduMUCEM.org/home/>

MUCEM. Facebook. (2025). <https://www.facebook.com/le-MUCEM/photos>

MUCEM. X. (2025). <https://x.com/MUCEM>

Museo Delle Civiltà (2025). <https://www.museodelleciviltà.it/>

Provencher St-Pierre, L. (2015). *Le contemporain: Objet de Collection et de Réflexion dans les musées de société*. *Muséologies: Les Cahiers d'études Supérieures*, 7(2), s.19-30.

Sandell, R. (2002). *Museums, Society, Inequality*. Routledge.

Silverman, L. H. (2010). *The Social Work of Museums*. Routledge.

Varine, H.de. (2006). Ecomuseology and Sustainable Development. *Museums and Social Issues*. 1(2), s.225-231.

Watson, S. (2007). *Museums and Their Communities*. Routledge.

Wereld Múzesi (Tropenmuseum). (2025). <https://amsterdam.wereldmuseum.nl/>

Wikipedia (2025). <https://tr.wikipedia.org/wiki/Marsilya>